

УДК 069 (477.52) : 908 : 7

**ВНЕСОК СУМСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ У СПРАВУ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК
СТАРОВИНИ І МИСТЕЦТВА НА СУМЩИНІ У 20-х РОКАХ ХХ ст.****Наталія Німенко**Сумський державний університет
Україна, 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2
e-mail: nimenko.na@mail.ru

Протягом усієї історії людство цікавиться питаннями: хто ми? звідки прийшли? що залишимо по собі? Особливої актуальності вони набувають у періоди реформування державності, економіки, суспільно-політичних і національно-культурних відносин. Відповіді можна шукати як у сьогоденні, так і відлуннях минулого. У цьому велику допомогу можуть надати музеї – хранителі надбань багатьох поколінь у різних сферах життя.

В останні роки історики приділяють багато уваги дослідженню музейної справи в Україні загалом і регіональних осередків зокрема. Низка статей присвячена зародженню та першим крокам становлення музейництва у 20-30-х роках ХХ ст. Серед таких досліджень Н.Д. Дмитренко [1; 2], К.І. Слівіної [3], А.С. Яненко [4], Л.М. Борщенко [5] й ін. Проте, вони переважно висвітлюють окремі аспекти діяльності установ або розглядають їх у контексті загальних історико-краєзнавчих досліджень Лівобережної України.

Нашу увагу привернула діяльність Сумського краєзнавчого музею у 20-х роках ХХ ст. У Науковому архіві Інституту археології НАН України зберігається низка документів, які відбивають діяльність установи у різні періоди історії. Серед них – звіт за 1926 р. Тож, мета дослідження – окреслити коло питань, якими опікувався музей у перші роки існування, ввести до наукового обігу новий документ, що характеризує основні напрямки роботи установи, визначити роль місцевих органів влади, Всеукраїнських пам'яткоохоронних структур та окремих науковців у розбудові Сумського музею.

Серед питань, які потребували негайного вирішення молодією УСРР, було збереження пам'яток старовини, що масово знищувалися у буремні роки війни або вивозилися за кордон. Тож, у лютому 1919 р. з метою збереження історичних і художніх цінностей при Народному комісаріаті освіти (Наркомосвіти) УСРР було створено Всеукраїнський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини, а вже

01.04.1919 р. було підписано декрет Раднаркому УСРР, відповідно до якого всі цінності на території республіки передавалися у підпорядкування Наркомосвіти. Протягом весни 1919 р. за ініціативою місцевих наукових товариств відповідні державні пам'яткоохоронні органи були створені у більшості губерній УСРР.

Проте, ще раніше громадські активісти почали самостійно об'єднуватися навколо вирішення важливих питань пошуку, охорони та збереження решток матеріальної культури минулої доби. Серед таких був і Никанор Харитонович Онацький (1874-1937). Художник за освітою (навчався у Строганівському училищі технічного малюнка (Москва), Одеському художньому училищі красних мистецтв (вчитель К. Костанді), художньому училищі при Петербурзькій академії мистецтв у класі Іллі Рєпіна), він добре розумівся на мистецтві, сам писав картини, брав участь у виставках (Київ, 1911-1912; Суми, 1914). Протягом 1906-1913 рр. жив у Лебедині, викладав у гімназіях, займався громадською роботою, багато подорожував, а враження описував віршованими рядками та пензлем.

У 1913 р. Н.Х. Онацький разом із сім'єю переїхав до Сум, де працював викладачем у реальному училищі та кадетському корпусі. Тож, коли у 1918 р. наросвіта створила у Сумах спеціальну комісію для збирання художньо-історичних цінностей, що залишилися у поміщицьких садибах і маєтках, активно долучився до цієї справи. У 1919 р. в одному з особняків Сум виявили частину художньої збірки київського колекціонера Оскара Гансена, дослідженням якої зайнявся Никанор Харитонович. Саме ця колекція по суті стала основою майбутнього музею.

У березні 1920 р. Н.Х. Онацькому запропонували посаду завідуючого секцією образотворчих мистецтв при місцевій наросвіті, а згодом – і директора художньо-історичного музею. Тоді ж було виділено перше приміщення з 5 кімнат, проте цього виявилось замало. Згодом передали ще 2 будинки. Тож, загалом му-

зей займав 21 кімнату. Одним з перших кроків директора стало створення комісії зі спорудження пам'ятника Т.Г. Шевченку у Сумах. Згодом шевченківська тематика дуже часто буде супроводжувати діяльність Н.Х. Онацького. У цей же час він намагався врятувати картини та речі з маєтків Капніста, Хрущова, Харитоненків, Суханова, Голіцина, поповнюючи переважно мистецьку колекцію. Тож, першими напрямками діяльності музею були виявлення, оцінка та перевезення найбільш цінних речей з колекцій поміщицьких маєтків.

Музеї, які у першій половині 20-х років ХХ ст. переживали надзвичайні фінансові труднощі та часто зовсім не одержували державних дотацій на своє утримання, фінансувати пам'яткоохоронні заходи не могли. Тому їх можливості щодо збереження історико-культурної спадщини були обмеженими. Проте, незважаючи на вкрай складні умови роботи – відсутність опалення у приміщеннях (з'явилося у 1925 р.), протягом 11-ти місяців 1922 р. - заробітної плати (рішенням Сумського виконкому музейним працівникам надали продовольчу допомогу: по одному пуду пшениці, одному пуду жита і по 20 фунтів гречки), співробітники продовжували свою діяльність.

Лише у 1925 р. музей отримав фінансування – 750 крб. на придбання експонатів, завдяки чому фонди збагатилися вишиванками, килимами, тканими речами, скульптурами, старовинними іконами, керамікою та стародруками. Усі речі були поділені на групи як за призначенням, так і за художніми ознаками, що дозволило не лише упорядкувати колекції, а й розробити екскурсійні маршрути для відвідувачів.

На початку 20-х років ХХ ст. в Україні було прийнято низку законодавчих актів, які заклали правову основу пам'яткоохоронної діяльності. Кодексом законів про народну освіту, затвердженим 22.11.1922 р., закріплювалася ідея широкого використання історико-культурної спадщини у виховній роботі. Це відкривало нові перспективи для охорони пам'яток історії та культури, сприяло популяризації їх серед населення. Таким чином, наступним напрямком роботи музею стало поповнення фондів, а згодом – їх систематизація, розширення експозицій, розробка та проведення лекцій та екскурсій, зокрема і для учнів шкіл та училищ.

Із часу заснування музей мав художньо-історичний профіль. Зважаючи на освіту й особисті уподобання директора, це не дивно. Як

пізніше написав Н.Х. Онацький у брошурі «Сім років існування музею» [6], на 1 жовтня 1925 р. у музеї налічувалось 10279 експонатів. Серед них: 6416 стародруків, безцінні полотна І. Рєпіна, Л. Боровиковського, В. Серова, інші унікальні пам'ятки. Особливу цінність мали офорт Т.Г. Шевченка «У шинку» («Приятелі»), «Кобзар» з дарчим написом поета й інші. З метою популяризації історико-мистецьких скарбів і залучення якомога більшої кількості населення до збирання пам'яток старовини, Н.Х. Онацький неодноразово виступав на сторінках місцевої преси. Тож, простежується ще один вид діяльності музейної установи – популяризація історії та матеріальної культури регіону через засоби масової інформації.

Особливу увагу Н.Х. Онацького привертала віддалені міста і села округи. Саме там, на думку дослідника, і могли зберігатися безцінні скарби поміщицьких колекцій, які не встигли вивезти або знищити у роки громадянської війни. Для пошуків цих реліквій організовувалися експедиції за участю співробітників музею. Яскравим підтвердженням цьому є Звіт за 1926 р. [Додаток 1], який зберігається у фондах Наукового архіву Інституту археології НАН України [7]. Документ являє собою три машинописних аркуша формату А4 з численними виправленнями, підкресленнями та рукописними доповненнями, зробленими рукою автора. Печатка музею, підпис його директора – автора «Звідомлення», реєстрація щодо отримання за місцем призначення та направлення для розгляду у відповідні відділи («вх. 66/31/І – 27 р. До мистецького та археологічного відділу») дають підстави стверджувати, що це остаточний варіант звіту, який максимально повно окреслює коло питань, які вирішувалися співробітниками Сумського музею. Так, лише протягом 1926 р. вдалося відвідати: Лебедин і місцевий музей, – знайдено офорт Т.Г. Шевченка «У шинку» з авторським написом і підписом, фото з малюнка Т.Г. Шевченка «Бандурист» та ін.; хут. Лихвин – знайдено офорти та фото, що датуються останніми роками життя Т.Г. Шевченка, зібрано спогади про поета, порушено питання про вшануванні його пам'яті, ремонт і музеєфікацію будинку, в якому жив Т.Г. Шевченко; с. Славгородок – зібрано та вивезено до Сумського музею 36 експонатів (картини, вишиванки, мармурові речі тощо) і взято на облік церкву «як єдину на Слобожанщині»; Тростянець – у колишньому маєтку Кеніга виявлено та вивезено 42 експонати (картини, вироби ужиткового мистецтва, меблі й ін.), серед речей релігійних громад – стародру-

ки, ікону, тканини, у приватних колекціях – кобзар Т.Г. Шевченка з автографом і картини П. Соколова; с. Кирилівку – виявлено мемуари, які, серед іншого, стосуються життя Т.Г. Шевченка; с. Великий Прикіл – проведено розкопки на місці, де були виявлені кістки мамонта. Загалом, протягом 1926 р. було проведено 6 експедицій, а також зібрано численні матеріали безпосередньо у Сумах та околицях.

Археологічні дослідження – це ще один напрям діяльності музею, який сформувався під впливом видатного земляка, археолога, мистецтвознавця, подвижника музейної справи, члена багатьох комісій ВУАК і громадських пам'яткоохоронних осередків Миколи Омеляновича Макаренка (1877-1938). Саме він одним із перших на початку ХХ ст. розпочав багаторічні археологічні дослідження на Сумщині, які дозволили виявити, описати та датувати нову слов'янську культуру, що отримала назву роменської; провів унікальну музеєфікацію решток стародавньої культури – вирізку поховань (Ромни, 1920) [8], а згодом неодноразово використовував цю методику на інших об'єктах; дослідив старовинні дерев'яні храми часів козацтва; сприяв створенню Роменського окружного музею тощо [9-11]. Тож не дивно, що саме М.О. Макаренко, який знав цю місцевість, вивчав логіку й особливості її заселення у давні часи, протягом 20-х років ХХ ст. багато разів звертав увагу на необхідність проведення археологічних досліджень поблизу Сум. Проте, за відсутності фінансування втілити ці задуми було вкрай важко. Лише спільними зусиллями ВУАК і місцевих органів влади вдалося вирішити питання. Після багаторічних «листовних» дебатів між різними установами, несанкціонованих ВУАК розвідок і розкопок був розроблений план археологічних досліджень, а у подальшому – археологічна мапа Сумської округи [12].

Влітку 1929 р. під керівництвом М.О. Макаренка, за участю співробітників Сумського музею під керівництвом Н.Х. Онацького, майбутнього археолога, а на той час – аспіранта С.С. Магури, місцевих робітників були проведені розкопки поблизу с. Піщане й у Краснянському лісі. У першій групі було досліджено близько 20 поховань, знято план з позначенням 1480 курганів та їхніх об'ємів, зроблено сотні фотознімків. Досліджуючи кургани, М.О. Макаренко звернув увагу на те, що жіночі поховання були значно багатшими ніж чоловічі. У них зустрічалися намистини зі скла, у формі бубонців – із срібла, спіральні та круглі скроневі кільця, бронзові браслети. Одне

з таких поховань, що мало краще збереження, було вирізано за методикою роменської музеєфікації та доправлено до Сумського музею.

У Краснянському лісі було виявлено 15 курганів, 5 з яких ретельно дослідили. Знахідки виявилися ідентичними попереднім, за винятком частини дерев'яної мисочки, що збереглася завдяки прибитим до неї мідяним платівкам. Також були проведені археологічні розвідки в ур. Крейдище на околиці Сум.

Усі матеріали з розкопок, фотознімки, плани тощо були передані до музею, наповнили незначну археологічну колекцію унікальними експонатами та згодом повинні були стати основою для написання розлогої статті. Проте, цього не сталося. Що ж до самих матеріалів – більшість з них була втрачена у роки війни. Залишилися кілька фотографій роботи М.О. Макаренка, що зберегла дочка Н.Х. Онацького, науковий звіт в архіві Інституту Археології НАН України [13], чернетка та стаття С.С. Магури [14].

Таким чином, протягом 20-х років ХХ ст. було створено потужний центр культурного життя регіону – Сумський художньо-історичний музей, пріоритетними напрямками роботи якого були: обстеження старовинних поміщицьких маєтків; збирання пам'яток старовини та мистецтва; формування відділів та експозицій за різними напрямками; проведення розвідок та експедицій навколишніми територіями; популяризація серед населення історичних знань. Завдяки співпраці центральних і місцевих пам'яткоохоронних структур та органів влади, авторитету та професіоналізму М.О. Макаренка й ентузіазму Н.Х. Онацького вдалося розширити коло інтересів музею – археологічні дослідження, які дали надзвичайно важливі результати як для розвитку музею, так і пізнання історії загалом.

Проте, не лише любов до рідного краю, бажання дослідити та відкрити для широкого загалу його історію поєднало долі М.О. Макаренка та Н.Х. Онацького. У 30-ті роки ХХ ст. вони віддали життя за свої переконання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитренко Н.Д. Археологічні дослідження місцевих музеїв Північного Лівобережжя (у 20-х роках ХХ ст.) / Н.Д. Дмитренко // Сіверщина в історії України: зб. наук. праць. – К.: Глухів, 2009. – Вип. 2. – С. 198-201.
2. Дмитренко Н.Д. Внесок місцевих музеїв Північного Лівобережжя в розвиток історичного краєзнавства (20-30-ті роки ХХ ст.) / Н.Д. Дмитренко // Праці Центру пам'яткознавства: зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 20. – С. 152-168.
3. Слівіна К.І. Проблеми музейництва на сторінках суспільно-політичних та науково-популярних видань 20-30-х рр. ХХ ст. (джерелознавчий аспект) / К.І. Слівіна // Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 41. – С. 41-51.

4. Яненко А.С. Археологічна діяльність музеїв радянської України (1919-1934 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.04 / Анна Сергіївна Яненко, НАН України, Ін-т археології. – К.: [Б.в.], 2012. – 20 с.
5. Борщенко Л.М. До проблеми розгортання науково-дослідницької роботи з історії формування та розбудови художніх колекцій в Україні / Л.М. Борщенко // Художня культура. Актуальні проблеми: наук. вісн. – К.: Фенікс, 2007. – Вип. 4. – С. 472-483.
6. Онацький Н. Сім років існування Сумського музею / Н. Онацький. – Суми: [Б.в.], 1927. – 15 с.
7. Науковий архів Інституту археології НАН України (далі – НА ІА НАН України), ф.ВУАК, спр.116/19, арк. [б/н].
8. Роменський краєзнавчий музей, арх.44, арк.Ззв.-4зв.
9. Німенко Н.А. Велет українознавства (До 125-річчя від дня народження Миколи Омеляновича Макаренка) / Н.А. Німенко // Сумська старовина. – 2002. – № X. – С. 5-25.
10. Німенко Н.А. Становлення та розвиток музейної справи на Роменщині у 20-х роках ХХ ст. / Н.А. Німенко // Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія» / Харк. нац. пед ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: Планета-Принт, 2009. – С. 195-198.
11. Німенко Н.А. Археологічні дослідження на Сумщині у контексті становлення та розвитку Роменського краєзнавчого музею у 20-х роках ХХ ст. / Н.А. Німенко // Археологія і давня історія України. – 2012. – Вип. 9: Історія археології: дослідники і наукові центри. – С. 195-199.
12. Німенко Н.А. З історії археологічних досліджень на Сумщині у 20-х роках ХХ ст. / Н.А. Німенко // Сумська старовина. – 2006. – № XX. – С. 53-67.
13. НА ІА НАН України, ф.ВУАК, спр.309/11, арк. [б.н].
14. Магура С. Археологічні дослідження на Сумщині року 1929-го / Сильвестр Магура // Хроніка археології та мистецтва. – Ч. 1. – К.: [б.в.], 1930. – С. 33-36.

Німенко Наталія *Внесок Сумського краєзнавчого музею у справу охорони пам'яток старовини і мистецтва на Сумщині у 20-х роках ХХ ст.*

У статті досліджується пам'яткоохоронна діяльність Сумського художньо-історичного музею (згодом – Сумський краєзнавчий музей) на чолі з Н.Х. Онацьким у 20-х роках ХХ ст. Серед пріоритетних напрямків його роботи визначаються: обстеження старовинних поміщицьких маєтків, вилучення з приватних колекцій речей (книжок, картин та ін.), які мали історичну або мистецьку цінність; дослідження археологічних пам'яток і решток природного походження; популяризація пам'яткоохоронної діяльності серед населення; поповнення музейних колекцій за рахунок приватних надходжень.

Вперше друкується Звіт Сумського художньо-історичного музею за 1926 р., який зберігається у Науковому архіві Інституту археології НАН України. Документ висвітлює основні здобутки та проблеми музею, окреслює коло питань, які потребували вирішення на державному рівні.

Ключові слова: музей, охорона пам'яток, мистецтво, картини, поміщицькі маєтки, археологічні дослідження, книги, колекція

Німенко Наталья *Вклад Сумского краеведческого музея в дело охраны памятников старины и искусства на Сумщине в 20-х годах ХХ в.*

В статье исследуется работа Сумского художественно-исторического музея (позже – Сумской краеведческий музей) под руководством Н.Х. Онацкого по охране памятников старины и искусства в 20-х годах ХХ ст. Среди приоритетных направлений его деятельности были: обследование старинных помещичьих усадеб, изъятие из частных коллекций предметов (книг, картин и т.д.), которые имели историческую или искусствоведческую ценность; исследование археологических объектов и остатков природного происхождения; популяризация охраны памятников среди населения; пополнение музейных коллекций за счет частных поступлений.

Впервые публикуется Отчет Сумского художественно-исторического музея за 1926 г., который хранится в Научном архиве Института археологии НАН Украины. Документ освещает основные достижения и проблемы музея, определяет круг вопросов, которые предполагали решение на государственном уровне.

Ключевые слова: музей, охрана памятников, искусство, картины, помещичьи имения, археологические исследования, книги, коллекция

Nimenko Natalia *Sumy regional ethnography museum's contribution to the protection of monuments and art in Sumy oblast in 1920s*

The paper deals with monuments protection activity of Sumy historical museum (later – Sumy regional ethnography museum) headed by N. Onatskiy in 1920s. Following certain rules for the development of museums, Sumy cell had certain characteristics. Among the priority areas of work were defined such activities as examination of old estates, removal from private collections different things (books, paintings, etc.) of historical and art value; study of archaeological sites and remains of natural origin; monuments protection popularization among population; replenishment of museum collections from private ones.

Having art education N. Onatskiy paid much attention to study of art paintings, and painted by himself. Thanks to the efforts of museum director and his colleagues funds enriched with paintings of I. Repin, L. Borovykovsky, V. Serov and etchings with inscriptions of T. Shevchenko and other unique exhibits. Archaeological excavations were conducted under the direction of encyclopedic scientist from Romny region M. Makarenko (1877-1938). The unique complex of monuments was discovered and explored near Sumy, it is still interesting for archaeologists. Despite the difficult financial situation in the country, joint efforts of Ukrainian Archaeological Committee and local authorities solved the issue of financing of archaeological excavations. M. Makarenko helped to solve other issues related to the activity of the museum.

There is the similarity in destinies of the two researchers.

For the first time report of Sumy regional ethnography museum is published in 1926, it is stored in the archive of Scientific Institute of Archaeology NAS of Ukraine. It is spoken in detail about the main achievements and challenges of the museum, a number of issues are outlined to be solved by the state authorities.

Keywords: museum, monuments protection, art, paintings, old estates study of archaeological sites, books, collection

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 14.05.2016 р.

Додаток 1*

У.С.Р.Р.
Художньо-Історичний
МУЗЕЙ
ВІДДІЛУ НАРОДНОЇ ОСВІТИ
В Сумах на Харківщині

24 січня 1927 р.
№ 34

До Всеукраїнського Археологічного Комітету.
на ч. 59 від 20/І-27 року.

Коротке звітлення за працю по охороні старовини, мистецтва
та природи на Сумщині в 1926 році.

Сумщина до революції мала багато старовинних панських садиб з великою кількістю речей музейного значення. Досить пригадати такі садиви, як Хотінь графа Строганова з чудовим будинком по проекту Гварегні [Кваренгі – *Н.Н.*], Михайлівку графа Капніста – в минулому гетьмана Полуботка, де переховувався цінний архів, а також було багато української старовини (історичні портрети, меблі, килими, посуд), Терни князя Щербатова (був цілий музей), Славгородок – князя Голіцина і багато інших. Більша частина речей з цих садиб безумовно загинула назавжди в бурхливі часи революції та горожанської [громадянської – *Н.Н.*] війни, але де-яка кількість їх ще перебуває на руках у населення. Стан цих речей дуже небезпечний і їм загрожує повна загибель через короткий час. Траплялися випадки, коли дорогоцінні картини продавалися селянами на базарі, або вимінювались на різні речі (наприклад портрет Серова). Це в кращому випадку, а то бували й такі випадки: велика картина зрізується з підрамка і нею застілався стіл замість церати [скатертини – *Н.Н.*]. Зважаючи на це, необхідно вжити всіх заходів до збирання речей, які ще не загинули, але які безумовно загинуть, коли протягти час.

Що для цього потрібно? По-перше кошти, до-друге енергія. Сидячи на місці, звичайно, небагато можна зробити, навіть при щирому бажанні. Необхідно робити експедиції на місця, а змоги для цих експедицій нема, бо нема коштів.

Сумський музей, наприклад, у минулому році мав на це лише 50 карб, себ-то на 2 невеличкі подорожі.

Щоб вийти з такого становища необхідно, на мою думку, порушити питання про відпуск коштів музеям для збирання пам'яток старовини та мистецтва.

По скільки справа охорони є державна справа, необхідно, щоб і кошти на це відпускались за рахунок державного бюджету, бо на місцях не завжди розуміють вагу і значення цієї справи і тому коштів дають мизерні суми. Або і зовсім не дають нічого.

Перебуваючи в таких несприятливих умовах, я силкувався зробити все, що тільки можливо було. Перш за все, при різних нагодах і випадках я роз'яснював населенню вагу і значення речей старовини й мистецтва і агітував за охорону та передачу їх до музею. З цією метою мною проведено багато бесід з селянськими екскурсіями в музеї, а також при виїзді в різні рейси, на різних зібраннях, з'їздах і курсах. Поруч з тим, я збирав різні відомості про існування музейних речей у різних місцях. Таких відомостей зібрано дуже багато. Крім того встановив зв'язок з окремими особами на місцях, особливо там, де були старовинні садиви і де знаходились речі на руках у населеннях.

Це, так би мовити, була лише підготовча робота, яка провадилась систематично на протязі року і провадиться зараз. Крім того, за минулий рік переведено такі експедиції з метою виявлення і збирання речей музейного значення: 1) до м. Лебедина для ознайомлення зі справою охорони і інструктування Лебединського музею в цьому напрямі. Експедиція дала такі наслідки: знайдено офорт Т.Г. Шевченко «У шинку» з власноручним написом і підписом, а також фотографію з невідомого малюнка Шевченко «Бандурист», який загинув під час революції в будинку Капніста. Крім того, картина Мантейфеля – Лебединські приятелі Шевченка варять кашу під с. Чернелим і багато фотографічних знімків з речей української старовини. Здобуті речі знаходяться в Сумському музеї.

2) До хут. Лихвин, де в 1859 році перебував Т.Г. Шевченко. Тут зроблено мною де-кілька фотографічних знімків, між іншим – хати, в яких жив Шевченко, а також знайдено цікавий портрет олійними фарбами Хрущової, з якою приятелював Шевченко, 2 його офорти з автографами та фотографічний портрет останніх років життя. Крім того зібрано чимало відомостей про Ше-

* Текст подається зі збереженням лексичних і граматичних особливостей оригіналу. – *Н.Н.*

вченка від старого діда 105 років) який був у Хрущова садівником під час перебування Шевченка в Лихвиному. В наслід цієї експедиції мною порушено питання про ремонт хати, в якій жив Шевченко й організації в тій хаті-читальні його імені, а також переміну назви «Лихвин» на «Шевченківський хутір». Крім того для музею здобуто де-кілька картин і інших експонатів.

3) До Славгородку (був. маєток Голіцина). Тут зібрано мною й вивезено до Сумського музею 36 експонатів (картини, мармури, вишиванки й інші речі). Крім того обслідувано майно релігійних громад, при чому знайдено картину Рубенса «Христос на соломі». Надзвичайна майстерність, художність виображення і експресія дають підстави стверджувати, що це є оригінал. В церковних книгах мною знайдено запись 1858 року, в якій говориться, що картина належить Рубенсові, куплена князем Голіциним у 1851 році і офір[...]вана до церкви. На мій погляд це є шкіц до центральної частини Рубенсівського триптиха, який знаходиться в Антверпенському музеї. Див. книгу *Emile Michel Rubens. Стр. 233* [запис олівцем на спеціально відведеному місці. – Н.Н.]. Справа ця, звичайно, потребує експертизи. Фотографічний знімок прикладаю, але зазначаю, що він невдалий – на ньому майже не видно ліворуч голови Іосіфа, чудово виконаної в оригіналі. Крім того взято на облік саму церкву в класичному стилі, як єдину на Слобожанщині і транспортовано до музею 3 чудових мармурових надгробки, знімки з яких уміщено в книзі Лукомського «Старинные усадьбы Харьков. губ». Таким чином з Славгородку вивезено все, що мало ту, чи іншу цінність.

4) До Тростянца (бувш. маєток Кеніга). Зібрано мною і вивезено до музею 42 експонати, серед яких 16 картин російських і чужоземних художників, 2 чудових різьбованих із дерева амура з вазами, меблі й інші речі. Крім того обслідувано майно релігійних громад в наслідок чого музей одержав де-кілька старовинних книжок Львівського та Київського видання XVII століття, старовинну ікону й тканини. Там же в Тростянці знайдено мною «Кобзар» Шевченко з його автографом і де-кілька картин худ. Петра Соколова, з яким приятелював Тарас Шевченко. Про придбання цих речей для музею – зараз ведуться переговори.

5) В с. Кириківці – здобуті мною мемуари Селецького – сучасника Шевченка. Мемуари, крім цікавих сторінок з громадського життя того часу, дають де-які нові дані до біографії Шевченка і матеріал до перебування його і Яготині у Репіна. Матеріяли готуються до публікації в пресі.

6) До с. В. Прикіл – Краснопільського району з метою обслідування місця, де виявлено кістки мамута. Розкопка цих кісток проведена мною в кінці листопаду, про що буде надіслано окреме звітження.

Таким чином на протязі минулого року мною переведено 6 експедицій з переліченими наслідками. Крім того зібрано для музею 562 експонатів, серед яких багато цікавих і цінних речей (портрети Залізняка, Гонти, запоріжського полковника Панаса Колпака, кам'яні баби з с. Тернів (зіпсовані), старовинний сволок з буд. Проф. Сумцова, запорожська «обчеська» люлька, колекція керамічних виробів Сумщини, де-кілька укр. килимів, очипків, вишиванок і багато інших речей. *За моею ініціативою Сумокрвиконком оголосив заповітником цілинний степ (був. Капні-стопетний)* [дописано автором. – Н.Н.].

Уповноважений ВУАК'у і
завідувач Сумським Музеєм

[підпис]
[Н. Онацький. – Н.Н.]